

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

בס"ד

שבוע פרשת בשלח

יום א' ז' שבט-שבת י"ג שבט תשפ"ו

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

מסכת מנחות י"ד-כ'

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית זצ"ל
ומרת הדרה בת שמחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה

דף י"ג ע"ב

שחט שני כבשים לאכול אחת מן החלות למחר, הקטיר שני בזיכין לאכול אחד מן הסדרים למחר, רבי יוסי אומר אותו החלה ואותו הסדר שחישב עליו פיגול וחייבין עליו כרת, והשני פסול ואין בו כרת וכו'.

בפרק זה אנו עוסקים בקרבנות ומנחות שיש בהם שני מתירים, כגון מנחה שהמתיר את השירים לאכילה הם הקומץ והלבונה, ולחם הפנים שיש לו שני בזיכי לבונה והם המתירים אותו לאכילה, ושתי הלחם בעצרת שיש שני כבשים המתירים אותם באכילה. וכמו כן עסקינן באופן שיש שני דברים הנותרים ויותר, כגון לחם הפנים שיש בו שני סדרים, ושתי הלחם שיש בה שני לחמים, ולחמי תודה שיש בה כמה מינים, האם שייך לומר שיפגל באחד מהם והשאר לא יתפגל, וכיו"ב.

פיגול בחצי מתיר

והנה הכלל הראשון שיש בזה הוא דאין מפגלים בחצי מתיר, דהיינו דאם פיגל בשעת הקטרת הקומץ ולא בשעת הקטרת הלבונה, או בבזך אחד משני בזיכי לחם הפנים, או בכבש אחד מהכבשים שקרבים עם שתי הלחם, שדעת חכמים שאינו פיגול כלל, ולדעת רבי מאיר מפגלים בחצי מתיר, כמבואר לקמן [ט"ז ע"א], פיגול בקומץ ולא בלבונה, בלבונה ולא בקומץ רבי מאיר אומר פיגול וחייבין עליו כרת, וחכמים אומרים אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר. שחט אחד מן הכבשים לאכול שתי חלות למחר, הקטיר אחד מן הבזיכין לאכול שני סדרים למחר, רבי מאיר אומר פיגול וחייבין עליו כרת, וחכמים אומרים אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר. ובגמרא [י"ד ע"ב] מבואר דמה שאמרו חכמים דהוא פסול ואין בו כרת הוא מדרבנן, דגזרו אטו אופן שיש מתיר

אחד, כגון מנחת חוטא שאין בה לבונה, אבל מדאורייתא לא חל פיגול כלל והקרבת כשר. וכן נקטו כמה ראשונים, אמנם הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק ט"ז הלכה ז'] כתב, חשב מחשבת זמן בשעת קמיצה אבל לא בשעת ליקוט הלבונה, או שחשב מחשבת הזמן בשעת ליקוט הלבונה אבל לא בשעת קמיצה, הרי זו פסולה ואינה פגול עד שיחשב מחשבת הזמן בכל המתיר שהוא הקומץ עם הלבונה, בשעת קמיצת הקומץ וליקוט הלבונה, או בשעת נתינת שניהן בכלי, או בשעת הולכתן או בשעת זריקתן. ע"כ. הרי שהזכיר באופן של חצי מתיר פסול ולא הזכיר דהוא מדרבנן, ומשמע דהוא מדאורייתא, וכן יש ראייה מלשון רש"י בזבחים [מ"ב ע"ב] דסבירא ליה הכי, וצ"ע, דלכאורה הוא נגד הגמרא.

והקשה רש"י [י"ד ע"א ד"ה ולאפוקי] דאם אמרינן דאין מפגלין בעבודת חצי מתיר, איך אמרינן דהקומץ מנחה מפגל, הרי לא פיגל בלבונה. ויישב רש"י שבעבודה המסויימת הזו של קמיצה אין שני מתירים, דהרי אין קמיצה בלבונה, ולא אמרו שאין מפגלים בחצי מתיר רק בהקטרה, שיש הקטרת קומץ והקטרת לבונה. ואף שמצאנו שמפגלים בהקטרת קומץ, כגון שקמץ על מנת להקטיר את הקומץ למחר, דאמרינן בתחילת הפרק דהוי פיגול אף על פי שלא חישב על הלבונה, אינו שייך לענין אין מפגלים בחצי מתיר, דמה שאמרנו אין מפגלים בחצי מתיר היינו שלא מחשבים בשעת חצי עבודה, אבל בשעת עבודה שלמה יכול לחשב על חצי עבודה, דהיינו על חצי מתיר.

ואמרנו לעיל [י"ג ע"ב] א"ר ינאי ליקוט לבונה בזר פסול. מ"ט א"ר ירמיה משום הולכה נגעו בה, קסבר הולכה שלא ברגל שמה הולכה, והולכה בזר פסולה. ע"כ.

כולל ומכון ראש פינה:

והרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק י"א הלכה א'] כתב, כל המנחות שקמצן אחד מן הפסולין לעבודה הרי הם פסולות, וכן אם לקט הלבונה פסל אף על פי שלא קמץ. ע"כ. וצריך להבין מה זה שכתב הרמב"ם אף על פי שלא קמץ, קמיצה מאן דכר שמה, ולכאורה כוונתו שליקוט הלבונה הרי הוא במקום קמיצה, דבגמרא תלו מה שאמרנו שליקוט לבונה פסול משום הולכה, דהוא דוקא למאן דאמר הולכה שלא ברגל הוי הולכה, אבל הרמב"ם פוסק שהולכה שלא ברגל לא הוי הולכה, ובהכרח שליקוט לבונה בזר פסול משום קמיצה, וכן כתב רבינו הגר"ז, ולפי זה בהכרח למאי דקיימא לן דאין מפגלין בחצי מתיר, דאם חישב בשעה שקמץ את הקומץ ולא בשעת ליקוט הלבונה, דלא פיגל, דלא כדברי רש"י הנ"ל, ובאמת כן פסק הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק ט"ז הלכה ו']. חשב מחשבת זמן בשעת קמיצה אבל לא בשעת ליקוט הלבונה, או שחשב מחשבת הזמן בשעת ליקוט הלבונה אבל לא בשעת קמיצה, הרי זו פסולה ואינה פגול עד שיחשב מחשבת הזמן בכל המתיר שהוא הקומץ עם הלבונה, בשעת קמיצת הקומץ וליקוט הלבונה, או בשעת נתינת שניהן בכלי, או בשעת הולכתן או בשעת זריקתן. ע"כ. דלא כרש"י הנ"ל, והוא לשיטתו.

אם מתיר מפגל מתיר אחר

ודעת רבי יוסי לעיל [י"ג ע"א] הקומץ את המנחה להקטיר לבונתה למחר, רבי יוסי אומר פסול ואין בו כרת וכו', ואמרו בגמרא [י"ג ע"ב] אמר ר"ל, אומר היה רבי יוסי אין מתיר מפגל את המתיר, וכן אתה אומר בשני בזיכי לבונה של לחם הפנים, שאין מתיר מפגל את המתיר. ע"כ. וחכמים פליגי עליה במשנה ואמרו דמתיר מפגל את המתיר, ולכן הוי פיגול וחייבים עליו כרת. וגם כאן אמרו בגמרא [י"ד ע"ב] דלרבי יוסי באמת הקרבן כשר, ורק גזר בקומץ לבונה אטו קומץ דמנחה, ולכן אמר שהוא פסול ואין בו כרת.

ואמרו לקמן [י"ז ע"א], יתיב רב מנשיא בר גדא קמיה דאביי ויתיב וקא אמר משמיה דרב חסדא אין הקטרה מפגלת הקטרה, ואפילו לר"מ דאמר מפגלין בחצי מתיר, ה"מ היכא דחישב בהו בשירים, דקומץ מתיר דידהו, אבל הכא דקומץ לאו מתיר דלבונה הוא, לא מצי מפגל ביה.

ואמרו עוד שם שיש אופן שיהיה פיגול, אמר רב המנונא הא מילתא אבלע לי רבי חנינא, ותקילא לי ככוליה תלמודאי הקטיר קומץ להקטיר לבונה, ולבונה לאכול שירים למחר פגול וכו' אמר רב אדא בר אהבה, לעולם קסבר אין הקטרה מפגלת הקטרה ואין מפגלין בחצי מתיר, ושאיני הכא, דפשטא ליה מחשבה בכולה מנחה.

וכן פסק הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק ט"ז הלכה ח'] וז"ל, חשב בשעת הקטרת הקומץ שיקטיר הלבונה למחר אינה פגול שאין הקטרה מפגלת הקטרה, וכן אם הקטיר הלבונה לבדה או הקומץ לבדו והוא מחשב לאכול שירים למחר הרי זו פסולה ואינה פגול שאין מפגלין בחצי מתיר, אבל אם הקטיר את הקומץ לבדו וחשב שיקטיר לבונה למחר ואחר כך הקטיר הלבונה וחשב שיאכל השירים למחר הרי זו פגול, שהרי פשטה מחשבת זמן בכל המנחה.

ולרמב"ם האופן דאמרינן שפשטה המחשבה בכולה הוא שחישב בהקטרת הקומץ על הקטרת הלבונה, ובשעת הקטרת הלבונה חישב על השירים, דאין כאן את החסרון של חצי מתיר, דחישב בשניהם. אמנם באמת הוא תימה, דמה יועיל מה שחישב אחר כך בלבונה על השירים, הלא המחשבה שחישב מהקומץ על הלבונה אינה מחשבה כלל, דאין מחשבים ממתיר על מתיר, ומה יתן ומה יוסיף שאחר כך חישב בלבונה על השירים.

ולרש"י שם היינו שחישב שתי מחשבות בהקטרת הקומץ, אחת על הקטרת הלבונה, ואחת לאכול את השירים למחר. אמנם הוא תימה גדולה, דהרי מחשבה על הלבונה לא חלה כלל, דאין מחשבים על מתיר אחר, והמחשבה על השירים לא תועיל, דהרי אין מפגלים בחצי מתיר.

ובאחרונים כתבו ליישב דעת הרמב"ם, ונביא מדבריהם כאן הואיל ומתבארים מדבריהם יסודות גדולים בענין זה, דהחזון איש כתב דבכל פסול פיגול יש שתי הלכות, האחת שבעצם המחשבה פסל את העבודה והיא עבודה פסולה, והשניה חלות הפיגול, שהוא אינו קשור דוקא למה שהעבודה פסולה, שהרי לא חל כל זמן שלא קרב המתיר כמצוותו אף שהעבודה כבר נפסלה.

ולפי זה מבואר מדוע אין הקטרה מפגלת הקטרה, אפילו לרבי מאיר דמפגלים בחצי מתיר, דכאן הקטרת הקומץ נפסלה במחשבה, אבל הלבונה לא נתפגלה הואיל ואינה ניתרת על ידי הקומץ. אבל כשמחשב בקמיצה על אכילת שירים חלה המחשבה, הואיל וגם הקומץ וגם השירים מתקלקלים במחשבה זו. ורב המנונא שאמר שיש מציאות שפשטה המחשבה בכולה, להרמב"ם הנ"ל הוא לפי שחישב מחשבה מקולקלת בקומץ על הלבונה, דאף שלא נתקלקלה הלבונה במחשבה זו, מכל מקום חלה בקומץ מחשבת פסול, ואחר כך כשמחשב בלבונה עצמה על השירים חל הקלקול על הלבונה גם כן, וממילא עכשיו יש פסול מחשבה בכולה.

ודעת לנבון נקל שיסוד זה בנוי על כך דאמרינן דמחשבה ממתיר על מתיר יש לה שם מחשבה, רק אינה מפגלת את המתיר השני, אבל באמת יש באחרונים שהבינו שאין מחשבה חלה כלל, וממילא ליכא למימר הכי.

ודעת חריפי דפומבדיתא שם היא שהקטרה מפגלת הקטרה, וז"ל שם, אמרי חריפי דפומבדיתא, הקטרה מפגלת הקטרה, ואפילו לרבנן דאמרי אין מפגלין בחצי מתיר, ה"מ היכא דחישב ביה בשירים, ולבונה במילתא קיימא, אבל הכא דחישב לה בלבונה, כמה דחישב ביה בכוליה מתיר דמי. ע"כ. וכתב רש"י [ד"ה כחד], דלרבי יוסי לא אמרינן כך, ודברי חריפי דפומבדיתא הם אליבא דרבנן דסבירא להו דמתיר מפגל את המתיר, אבל לרבי יוסי אין אופן שמתיר יפגל מתיר, ואף הקטרת קומץ לא תפגל הקטרת לבונה.

פיגול בחלק מסויים מהקרבן

ואמרו לעיל [י"ג ע"ב] במשנה, שחט שני כבשים לאכול אחת מן החלות למחר, הקטיר שני בזיכין לאכול אחד מן הסדרים למחר, רבי יוסי אומר אותו החלה ואותו הסדר שחישב עליו פיגול וחייבין עליו כרת, והשני פסול ואין בו כרת.

והיסוד בדברי רבי יוסי, דמחשבה חלה על הדבר המסויים שעליו חשב, ולכן אמרו בגמרא שם, אמר רב הונא, אומר היה רבי יוסי פיגול בירך של ימין לא נתפגל הירך של שמאל, ומבואר שם במפרשים שהוא לא דוקא, אלא דנקט דוגמא בעלמא. וכן דעת רבינו הגרי"ז שאם חישב על כזית מסויים, לא נתפגל השאר, וגם מרש"י משמע כן, אבל תוספות נקטו דרב הונא דיבר דוקא על אופן שהירכיים נתפרדו מהקרבן, אבל כל זמן שהם מחוברים פיגול באחד נתפגל הכל.

ומסקנת הגמרא [י"ד ע"ב], אלא א"ר יוחנן ה"ט דרבי יוסי, הכתוב עשן גוף אחד והכתוב עשן שני גופין, גוף אחד דמעכבי אהדדי, שני גופין דאמר רחמנא הא לחודה עבידא והא לחודה עבידא, ערבינהו מתערבין, דהכתוב עשן גוף אחד, פלגינהו מיפלגי, דהכתוב עשן שני גופין. ע"כ. דהיינו דנדחתה דעת רב הונא, ובאמת במפגל ברגל ימין נתפגל גם השמאל, ורק בחלות וכו' אמר רבי יוסי את סברתו, שהם דברים נפרדים לגמרי. ומסקנת הגמרא דפליגי רבי יוסי ורבנן גם המנחת מאפה וחלות תודה, שיש בהם מינים שונים, שאם חישב על מין אחד לא נתפגל המין האחר.

והנה במשנה אמרנו בדעת רבי יוסי רבי יוסי אומר אותו החלה ואותו הסדר שחישב עליו פיגול וחייבין עליו כרת, והשני פסול ואין בו כרת. וצריך להבין מה הוא פסולו של הסדר השני או החלה השניה, ולמסקנת הגמרא אף שאר הלחמים בתודה ובמנחת מאפה, ונאמרו בזה כמה דרכים האחרונים, ורבינו הגרי"ז כתב דבכל פיגול יש שני פסולים, דין פסול בבשר עצמו שחייבים כרת על אכילתו, ודין שני שהוא פסול בקרבן כולו, כמו שמצאנו במחשבת שלא לשמה שהפסול חל על כל הקרבן. וביאר שדעת רבי ניוסי לחלק בין פסול זה לפסול זה, שודאי מצד עצם

המחשבה הפסולה הנ"ל חל הפסול על כל הקרבן, וכאן יחול על שני הסדרים ועל כל החלות והלחמים, אבל מצד חלות הפיגול שחל על הבשר עצמו וכו', זה יחול רק על בשר או החלה שחישב עליה, ומכל מקום הקרבן כולו פסול.

והחזון איש הלך בדרך אחרת, דשורש החילוק הוא מכח מה שאמרנו בתחילת הגמרא [י"ג ע"ב], מאי טעמא וכו' ואיבעית אימא קרא, והנפש האוכלת ממנו עונה תשא, ממנו ולא מחבירו. ויש לומר דלמסקנא נשאת סברא זו, דלא היה הויכוח בגמרא רק מה נקרא ממנו ולא מחבירו, אבל ודאי לרבי יוסי זה מקור ההלכה לשיטתו, ומקרא זה נאמר לענין כרת, ולא לענין פסול, נמצא שהמיעוט קאי רק על חיוב כרת לא על הפסול.

דין מנחת מאפה ולחמי תודה

ובגמרא אמרו בעי רבי יוחנן פיגול בלחמי תודה, מה במנחת מאפה, מהו תנא ליה רב תחליפא ממערבא וכן אתה אומר בלחמי תודה, וכן אתה אומר במנחת מאפה. וכתב רש"י, פיגול בלחמי תודה, שהן ארבעה מינים ופיגול באחד מן המינים, מי פליגי רבי יוסי ורבנן בהא אם נתפגלו האחרים או לא מי אמרינן כיון דזבח אחד מתירן כחד דמיין או דלמא כיון דלאו חד מינא הוא פליג רבי יוסי. במנחת מאפה, שיש בה שני מינים ה' חלות וה' רקיקין, מהו, מי אמר הואיל וקומץ אחד לשניהם לא פליג רבי יוסי ואם פיגול בחלות נתפגלו רקיקין או דלמא כיון דשני מינים פליג. ע"כ.

הרי דנקט רש"י שהבעיא היא לענין המין השני, ולא באם חישב על חלה אחת מהן אם נתפגלו השאר, אף שהם דברים נפרדים. והקדן אורה ביאר את ספק הגמרא באופן אחר, דבזה גופא הסתפקה הגמרא, האם כל מין החלות נקרא דבר אחד, וממילא אם יחשוב על אחת יתפגלו כולן אף לרבי יוסי, דדוקא בשתי הלחם שאמרה התורה להדיא דמביאים שתיים נחשבת כל אחת לדבר נפרד, אבל במנחת מאפה דלא נתפרשו בתורה חלות לא הוו דברים נפרדים, או דהואיל והן דברים נפרדים לא יתפגלו האחרים.

ורבינו הגרי"ז הוסיף בזה ביאור יסודי, דהרי יש לשאול דאם כן היה לנו להסתפק בכל המנחות ולא דוקא במנחת מאפה, דקיימא לן דכל המנחות באות עשר חלות. וביאר רבינו הגרי"ז דיש בזה שני דינים, יש דין של עשיית חלות שהוא מעיקר דין המנחה, דזו צורת המנחה, ויש דין בעשיית החלות, דצריך לעשותן עשר חלות, ובכל המנחות שלא פירשה התורה חלות, אין החלות חלוקות זו מזו ולכן בודאי פיגול באחת נתפגלו כולן, אבל המנחת מאפה שהתורה פירשה להדיא חלות או רקיקין, כאן החלות הן מעיקר צורת המנחה, דכך צורת מנחת מאפה, חולת או רקיקין, כאן יתכן שיש לכל אחת דין נפרד.

דין היתר כבשים בשתי הלחם ובזיכין בלחם הפנים

והנה רש"י שהבאנו כתב בזה"ל, מי אמרין כיון דזבח אחד מתירין כחד דמיין וכו', מי אמר הואיל וקומץ אחד לשניהם לא פליג רבי יוסי ואם פילג בחלות נתפגלו רקיקין או דלמא כיון דשני מינין פליג. ע"כ. משמע שהכבשים והבזיכין מתירין כל אחד לחוד וגורמים חילוק בין הסדרים ובין שתי הלחם, דכל אחד מתיר את שלו, והוא תימה, דהרי נחשב כל אחד חצי מתיר, הרי שצריך כל אחד את חבירו ואינו מתיר בפני עצמו.

אמנם בחידושים המיוחסים לרשב"א כתב להדיא מסברא זו"ל, ומ"מ נראה יותר לומר שכל בזך בא להתיר סדרו, שאם נאמר ששתיהן בכלל באים להתיר בכלל א"כ עבדינן הבזיכין כחד גופא ומאחר דאיהו חד גופא גם הסדרים כחד גופא אמאי לא יתפגל סדר זה במחשבת חבירו לר' יוסי מאחר דכחד גופא נינהו וכו'. ומ"מ מטעם אחר נראה לומר דכל בזך ובזך מתיר סדרו, מפני שאם נעשה הבזיכין כגופא א' ומתיר אחד אמאי אמרי' בשני בזיכי לבונה דאין מתיר מפגל מתיר. ופרשנוהו לעיל דמיירי דחשיב בשעת סלוק שתייהן להקטיר אחד מהם ודאינם מפגלין אותו מפני שאין אחד מן הבזיכין בא להתיר חבירו והוי מתיר מפגל מתיר, עיי"ש באורך, וצ"ע.

צירוף מחשבות בפיגול

ובתחילת הסוגיא אמרנו השוחט את הכבש לאכול חצי זית מחלה זו וכן חבירו לאכול חצי זית מחלה זו, רבי אומר אומר אני שזה כשר; טעמא דאמר חצי חצי, אבל אמר כזית משתייהן מצטרף. וזה אפילו לרבי, אבל להלכה גם אם לא אמר כזית משתייהן הרי אלו מצטרפים, וכן פסק הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק י"ז הלכה ט"ו]. שחט אחד וחשב לאכול חצי זית מחלה זו למחר ושחט השני וחשב לאכול חצי זית מחלה שנייה למחר הרי אלו מצטרפין לפגול, והוא הדין בשני הבזיכין עם שני הסדרים. ע"כ. ולקמן [ע"ב] נחלקו בגמרא באופן שחישב על שני חצאי זיתים בשתי עבודות, האם ומתי מצטרפים, ת"ר בשעת שחיטה חישב לאכול חצי זית ובשעת זריקה חישב לאכול חצי זית פיגול, מפני ששחיטה וזריקה מצטרפין. איכא דאמרי שחיטה וזריקה דתרווייהו מתירין אין, קבלה והולכה לא; ואיכא דאמרי הנך דמרחקן, וכ"ש הני דמקרבן.

ולהלכה כתב הרמב"ם [הלכות פסולי המוקדשין פרק י"ד הלכה י.], בשעת זביחה לאכול כחצי זית ובשעת זריקה לאכול כחצי זית הרי אלו מצטרפין בין במחשבת המקום בין במחשבת הזמן, וכן אם חשב על כזית בשעת קבלה ועל כזית בשעת הולכה, שארבע העבודות מצטרפות והרי הן כעבודה אחת, חשב להקטיר כחצי זית מן הקומץ וכחצי זית מן הלבונה הרי אלו מצטרפין, שהלבונה עם הקומץ למנחה כאימורין לזבח, לפיכך אם חשב להקטיר כזית

מן הלבונה חוץ לזמנו הרי זה פיגול כמו שנתבאר, אחד המחשב לזרוק דם הזבח כולו בחוץ או למחר, או שחשב לזרוק מקצת דמו בחוץ או למחר, כיון שחשב על כדי הזייה מן הדם פסל. ע"כ.

דף ט"ו ע"ב

הכי השתא, התם קנבוס ולוף אסרה תורה.

ובאמת סוגיא זו צריכה לפנים, כי הוא באמת דבר תמוה מאוד, כיצד לא מצאנו בכל התלמוד והמשניות זכר לכך שאיסור כלאי הכרם הוא דוקא בקנבוס ולוף, ותו מנלן דבר זה שמוכא כאן כדבר פשוט, ובאמת דעת רבי חיים כהן [הובא בשיטה מקובצת] דמה שאמר התם קנבוס ולוף אסרה תורה הוא בתמיה, ולשון קושיא, אבל באמת ודאי כל זרעים אסורין מן התורה. אמנם שאר הראשונים נקטו דבאמת הוא כן, אמנם לדעת התוספות ועוד הרבה ראשונים לא בא לאפוקי חמשת מיני דגן, אלא ודאי לחמשת מיני דגן הם כלאיים בכרם, ומשאר המינים נאסרו רק קנבוס ולוף.

והרמב"ם [הלכות כלאים פרק ה' הלכה ב'] כתב, ואינו לוקה משום זורע כלאי הכרם עד שיזרע בארץ ישראל חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, וכן אם חפה אותם בעפר לוקה, וכן אם זרע שני מיני ירק וחרצן או זרע אחד ירק וזרע אחד מין תבואה וחרצן במפולת יד הרי זה לוקה. [הלכה ג'] ואינו חייב מן התורה אלא על קנבוס, ולוף וכיוצא בהן מזרעים שנגמרים עם תבואת הכרם אבל שאר הזרעים אסורים מדבריהם, וכן אסור מדבריהם לזרוע כלאי הכרם בחוצה לארץ.

והרמב"ן [חולין פ"ב ע"ב] כתב, הא דגרסינן מעשה באחד שזרע כרמו של חבירו סמדר ובא מעשה לפני חכמים ואסרו את הזרעים והתירו את הגפנים ומפרשי לה משום דקנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי, פירוש, משום דקנבוס ולוף אין זרעם כלה ועושיין אשכולות ודומין לזרע הכרם וקרינן ביה כרמך כלאים אבל בשאר זרעים לא, וכתב עוד, ואיכא למימר דלעולם אינו חייב משום כלאי הכרם עד שיזרע חטה ושעורה וחרצן או כל שני מינין וחרצן, אבל קנבוס ולוף אפילו קנבוס וחרצן א"נ לוף וחרצן חייב דקרינן ביה כרמך כלאים.

וכתב בשם הראב"ד, דלענין איסור הפירות קאמר, אבל לענין מלקות כל תרי זרעים נמי עם חרצן במפולת יד חייב משום כלאי הכרם, ומשום כלאי זרעים כל תרי מיני נמי חייב, מיהו לענין איסור הפירות דכלאי הכרם בקנבוס ולוף וחרצן, אע"פ שלא נזרעו במפולת יד אסורים זה כתב הרב ז"ל, וכתב הרמב"ן על זה דאינו נכון, עיי"ש. ועיקרה של סוגיא היא במסכת חולין, ושם נבאר יותר אי"ה.

דף י"ז ע"א

פרק שלישי

הקומץ את המנחה, לאכול דבר שאין דרכו לאכול ולהקטיר דבר שאין דרכו להקטיר כשר וכו'.

פרק זה נקרא בפי הראשונים הקומץ רבה, הקומץ הגדול, הואיל והוא מתחיל בלשון הקומץ כמו הפרק הקודם, אבל הוא הרבה יותר ארוך, ולכן, כדי להבדיל ביניהם קראוהו הקומץ רבה. אמנם עשרת הדפים האחרונים בפרק עוסקים בעניינים אחרים ולא בענייני מנחות, ענייני תפילין וציצית וספר תורה.

סוגיא זו מקבילה לסוגיא במסכת זבחים [כ"ט ע"ב ודף ל"א]. אבל שם במשנה לא מוזכר רבי אליעזר, רק בנמרא שם [ל"א ע"ב] יש דעה דהמשנה שם הולכת לשיטת רבי אליעזר, וכאן נתבארה שיטת רבי אליעזר בארוכה, ואמרו שיש שלמחלוקות בדבר בביאור שיטת רבי אליעזר.

דף י"ח ע"א

מצאתי יוסף הבבלי יושב לפניו, והיה חביב לו ביותר עד לאחת.

ומה פירוש לשון זו, כתב בספר בניהו בן יהוידע, דנראה לומר שיש אהבה מורכבת ויש אהבה פשוטה, דהיינו אדם אוהב התפוחים והענבים בשביל שגופו נהנה מהם זו היא אהבה מורכבת בתפוחים ובגופו, שאם היו מזיקין לגופו לא היה אוהב אותם, אבל אהבת האב עם בנו היא אהבה פשוטה דאפילו אין גופו נהנה ממנו ואפילו אם מצערו הוא אוהב אותו הרי זה אהבה אחת, דכונתה בבן, וכן יש אהבה בין איש לרעהו ובין הרב לתלמידו ובין אדון למשרתו, יש מורכבת דאוהבים בשביל שנהנה מהם ויש פשוטה כאהבת אב לבנו, וז"ש כאן חביב עליו ביותר עד לאחת, ר"ל חיבוב זה שמחבבו הוא נמשך מן אהבה שהיא אחת דאינה מורכבת. ואי נמי אחת כינוי לתורה כמו שאמרו רז"ל במדרש, דכתיב [במדבר ט"ו כ"ט] תורה אחת יהיה לכם, וידוע דאהבת התורה היא אהבה נפשית, וכן כאן היה מחבבו חבוב נפשי כמו האחת היא התורה:

זלגו עיניו דמעות של רבי אלעזר בן שמוע, אמר אשריכם תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליכם ביותר.

ביאר הבן יהוידע, דדוד המלך ע"ה אמר שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב [תהלים קי"ט קס"ב], נמצא דשוה שמחת התורה לשמחת הממון, אמנם אני רואה בכס עתה שדברי תורה חביבין עליכם יותר מן שלל רב שאמר דוד המלך ע"ה, כי השלל המעט אין בו שמחה מה שאין כן דברי תורה שמחים בה אפילו במעט, דהא ראה שצהבו פניו ביותר אפילו על דבר אחד מן התורה, ונמצא דברי

תורה חביבין עליהם ביותר מן השלל הנקיט דוד המלך ע"ה. קרא עליו המקרא הזה מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי.

דקדק הבן יהוידע דהלא פסוק זה אין בו שייכות לענין השמחה והוא ליה למימר פסוק פקודי ה' ישרים משמחי לב [תהלים י"ט ט'] או שש אנכי על אמרתך [שם קי"ט קס"ב]. ונ"ל דהוא ראה ששמח שמחה גדולה על דבר אחד דוקא, וזה חידוש, דעל דבר אחד כל כך שמח כל שכן אם יהיו שנים או עשר או מאה דברים, ועל זה הביא מה אהבתי תורתך, דהכי קאמר דוד המלך ע"ה, אע"פ דרחבה מצותך מאד דהתורה רחבה מני ים, עם כל זה גם שאשיג חלק המעט ממנה שנקרא מה, עם כל זה אהבתי תורתך, וכל שכן כאשר אשיג חלק גדול ממנה, וזה חלק המועט הנקרא מה אינו בעיני מה אלא אראנו הרבה כאלו כל היום היה שיחתי בו:

ובביאור יותר נקדים דברי רבינו אור החיים הקדוש [דברים י"א, כ"ז]. את הברכה אשר וגו' אומרו את, להעיר כי מלבד הברכה המושגת מדרך ה', עוד לו עמה יעוד הטוב, והוא אשר תשמעו, כי השמיעה בתורה הוא תענוג מופלא ומחיה הנפש, כאמרו (ישעיה נה ג) שמעו ותחי נפשכם, והמרגיש בטעם התורה תשיחנו נפשו כי עליו לשלם גמול טוב לנותן מתנה טובה מופלאת, ואין צריך לומר שאין לתבוע שכר עליה.

ועוד אמר [שם כ"ו, י"א]. ושמחת בכל הטוב על דרך אומרו (תהלים קמה ט) טוב ה', ולהעירך על זה אמר בכל הטוב, פירוש דבר הכולל כל הטוב, ואין זה אלא הקדוש ברוך הוא שהוא מקור הטוב, אשר נתן לך, פירוש כי דבר זה אין ערך אליו אלא מתנת חנם. ואמר לך, לשלול זולתו, לא מלאך ולא שרף יזכה לזה, גם ירמוז במאמר בכל הטוב אל התורה, כאומרם ז"ל (אבות פ"ו מ"ג) ואין טוב אלא תורה, שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם:

ובתלמוד [עירובין נ"ד ע"ב] אמרו, באהבתה תשגה תמיד, כגון רבי אלעזר בן פדת, אמרו עליו על רבי אלעזר שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי וסדינו מוטל בשוק העליון של ציפורי. אמר רבי יצחק בן אלעזר פעם אחת בא אדם ליטלו ומצא בו שרף. ע"כ.

ובאמת כבר הכתוב מפרש כן, כמו שאמר המלך החסיד בתהלים [י"ט, ח'-י"א], תורת ה' תמימה משיבת נפש עדות ה' נאמנה מחכימת פתי: פקודי ה' ישרים משמחי לב מצות ה' ברה מאירת עינים: יראת ה' טהורה עומדת לעד משפטי ה' אמת צדקו יחדו: הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים:

הרי לנו שדברי התורה מתוקים, משמחים, משיבים נפש, אם כן מדוע לא מצאנו שכל בני האדם משליכים הכל ועוסקים רק בתורה, כיצד יכול אדם להפרד ממנה, אלא הסיבה היא שאין הם זוכים להרגיש זאת, ולזה זוכים רק אלו שראויים להקרא תלמידי חכמים, כל אחד בדרגתו, וכאן נבין מדוע זלגו עיניו של רבי אליעזר בן שמוע דמעות, כי אפשר שאדם יזכה ללמוד, והרבה, אבל עדיין לא זכה לאהבת התורה באמת, ורק כשראה את גודל שמחתו של תלמידו חביבו באיזהו דבר תורה שאינו ממש חידוש גדול או גילוי רזין עילאין, והשמחה היתה כי הושבה לו אבידתו, אז הבין את גודל דביקתו ואהבתו בתורה הקדושה, וגודל דרגתו באהבת התורה, ואף הוא זלגו עיניו דמעות על הדרגה המופלגת שזכה לה תלמידו, כעין שכתב אור החיים הקדוש שהבאנו לעיל.

וכבר נתבאר במסכת זבחים [ק"ב ע"ב] משא ומתן שלם שהיה בבית הכסא דנתה, ותמהה הגמרא שהלא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן בכל מקום מותר להרהר חוץ ממרחץ ומבית הכסא, ותירצה הגמרא דלאונסו שאני. והנה מה לה לגמרא לציין שהיה כל משא ומתן זה בבית הכסא, אלא זה גופא בא ללמדנו גודל דביקות תלמידי חכמים עד שאינן יכולים לפרוש ממנה, ולכן אף בבית הכסא היה משא ומתן זה, וזה מה שקרא רבי אליעזר בן שמוע על תלמידו מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי, שאין זה אלא רק מאהבת התורה, ומי שהגיע לדרגה זו הרי שלא מפריעים לו כבר ענייני הגשם, והרי הוא דבוק בבוראו בתכלית, אשרי לו ולכל תלמידי החכמים שזכו לזה, טעמו וראו כי טוב ה'.